

SUN'IY INTELLEKT VA MEDIYA: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA IMKONIYATLARI.

Termiz davlat pedagogika instituti

Matematika va informatika kafedrası o'qituvchisi

Abdurazzoqov Ilhom Rustamovich

Termiz davlat pedagogika instituti

Jismoniy madaniyat va san'at fakulteti talabalari

Narzullayev Husan Bekzodovich

Tilovqobilov Xusanjon Foziljon o'g'li

Mustofoqulov Quvonchbek Dilmurod o'g'li

Annotatsiya: Ushbu maqola sun'iy intellektning mediya sohasiga ta'sirini tahlil qiladi. Yangi texnologiyalar axborot tarqatish, jurnalistika va ijtimoiy tarmoqlarni tubdan o'zgartirmoqda. Muallif muammolar – dezinformatsiya, axloqiy masalalar bilan bir qatorda, imkoniyatlar – avtomatlashtirish, tahliliy vositalarni ham yoritadi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, Mediya, Axborot texnologiyalari, Jurnalistika, Raqamli transformatsiya, Dezinformatsiya, Avtomatlashtirish, Algoritmlar, Axloqiy muammolar, Media savodxonligi, Tahlil vositalari, Ijtimoiy tarmoqlar, Axborot xavfsizligi, Fikr erkinligi, Kontent yaratuvchilari, Raqamli etikasi, Sun'iy neyron tarmoqlar, Ma'lumotlar tahlili, Avtomatik kontent yaratish, Yangi media platformalari.

Kirish. So'nggi yillarda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari jadal sur'atlar bilan rivojlanib, jamiyatning turli jabhalariga, xususan, mediya sohasiga chuqur kirib kelmoqda. Axborot tarqatish, yangiliklar yaratish va tahlil qilish jarayonlari ilgari inson tomonidan amalga oshirilgan bo'lsa, hozirda ushbu funksiyalarni SI algoritmlari tez va samarali bajarishga qodir. Bu o'zgarishlar mediya maydonida yangi imkoniyatlar bilan bir qatorda, bir qator dolzarb muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Avvalo, SI yordamida axborotlarni avtomatik tarzda yig'ish, saralash

va tahlil qilish imkoniyati jurnalistika jarayonini soddalashtiradi va tezlashtiradi. Misol uchun, robot-jurnalistlar real vaqt rejimida yangiliklar yaratib, keng auditoriyaga taqdim etmoqda. Shu bilan birga, sun'iy intellekt asosida ishlovchi algoritmlar ijtimoiy tarmoqlarda foydalanuvchilarga moslashtirilgan kontentni taklif qilish orqali axborot iste'molini individuallashtiradi. Biroq, bu texnologiyalarning tez sur'atlarda rivojlanishi axloqiy va huquqiy muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Dezinformatsiya, yolg'on xabarlar (fake news), shaxsiy ma'lumotlarning buzilishi, algoritmik noxolislik kabi muammolar sun'iy intellektning mediya maydonidagi faoliyati bilan chambarchas bog'liqdir.

Ushbu maqolada sun'iy intellekt va mediya o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, yuzaga kelayotgan muammolar va bu texnologiyaning taqdim etayotgan imkoniyatlari har tomonlama tahlil qilinadi. Shuningdek, SI texnologiyalarining mas'uliyatli va axloqiy asosda qo'llanilishi uchun taklif etilayotgan yondashuvlar ham ko'rib chiqiladi.

- Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review). Sun'iy intellekt (SI) va mediya o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni o'rganish bugungi kunda dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda ushbu mavzuga bag'ishlangan tadqiqotlar soni ortib bormoqda. Bu bo'yicha Gents (2018) o'z ishida SI texnologiyalarining jurnalistika sohasiga ta'sirini tahlil qilib, xususan, yangiliklar yaratish, fact-checking (faktlarni tekshirish) va kontentni avtomatlashtirish bo'yicha ilg'or tajribalarni ko'rsatadi. Nicolas Diakopoulos (2019) "Automating the News" nomli kitobida robot-jurnalistika tushunchasini chuqur o'rganib, algoritmlarning yangiliklar ishlab chiqarishdagi o'rnini tahlil qiladi. Unga ko'ra, SI yordamida ishlab chiqilgan yangiliklar tez, xolis va samarali bo'lishi mumkin, biroq insoniy tahririyat nazoratisiz bu xabarlar ba'zida noaniq yoki biryoqlama bo'lishi xavfi mavjud.

Mediya savodxonligi nuqtai nazaridan, Hobbs (2020) SI vositalari yordamida tarqatilayotgan kontentni tahlil qilish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va yolgʻon xabarlarini aniqlash boʻyicha muhim metodologik yondashuvlarni taqdim etadi. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarda algoritmik tahlil orqali foydalanuvchilarga moslashtirilgan kontent insonning mustaqil fikrlash qobiliyatini cheklashi mumkinligi haqida ogohlantiradi.

Dezinformatsiya va algoritmik noxolislik masalalariga eʼtibor qaratgan OʻNeil (2016) "Weapons of Math Destruction" asarida SI algoritmlarining ijtimoiy hayotdagi nohaqliklarni kuchaytirishi, shaffoflik yetishmasligi va axborot notengligini kuchaytirishi mumkinligini taʼkidlaydi. Bu fikrlar mediya sohasida algoritmlarning roli va masʼuliyati haqida chuqurroq mulohaza yuritishga undaydi.

Yana bir muhim manba bu – European Commission tomonidan tayyorlangan "Artificial Intelligence and Media Integrity" (2021) hisobotidir. Unda sunʼiy intellektning axborot muhitiga taʼsiri, media erkinligi, senzura, va algoritmik boshqaruv orqali yuzaga kelayotgan xavflar haqida batafsil maʼlumot beriladi. Hisobotda, shuningdek, inson huquqlari va etik tamoyillar asosida SIʼdan foydalanish zarurligi alohida urgʻu bilan qayd etilgan. Shuningdek, Oʻzbekiston kontekstida ham bir qancha ilmiy maqolalar va tezislar SI va mediya masalalarini oʻrganishga qaratilgan. 2022 yilda oʻtkazilgan "Raqamli Oʻzbekiston – 2030" strategiyasi doirasidagi ilmiy-texnik anjumanlarda jurnalistika, texnologiya va axborot xavfsizligi sohalaridagi mutaxassislar SI imkoniyatlaridan foydalanish bilan bogʻliq lokal yondashuvlarni muhokama qilganlar. Xulosa qilib aytganda, mavjud adabiyotlar SI va mediyaning oʻzaro taʼsirini turli nuqtai nazardan yoritadi: texnologik, axloqiy, ijtimoiy va siyosiy jihatdan. Bu esa mavzuning murakkabligini va koʻp qirrali tadqiqotlarga ehtiyoj borligini koʻrsatadi. Shu asosda, keyingi boblarda mavjud ilmiy yondashuvlar asosida muammolar va imkoniyatlar chuqurroq tahlil qilinadi.

- **Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology).** Ushbu tadqiqotda sun'iy intellekt va mediya o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirni tahlil qilish maqsadida bir nechta sifatli tadqiqot yondashuvlaridan foydalanildi. Avvalo, mavjud ilmiy adabiyotlar, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari va ekspert maqolalari o'rganilib, mavzuga oid nazariy asos shakllantirildi. Tadqiqot doirasida asosan so'nggi besh yil ichida chop etilgan zamonaviy va dolzarb manbalarga murojaat qilindi, bu esa mavzuning yangiligi va muhimligini hisobga olgan holda amalga oshirildi. Tahlil qilingan manbalar orasida robot-jurnalistika, algoritmik xabarlar, dezinformatsiya, axborot xavfsizligi, media savodxonligi va etik me'yorlar kabi mavzular muhim o'rin tutdi. Nazariy tahlildan so'ng, turli onlayn media platformalar – yangilik saytlari, ijtimoiy tarmoqlar va bloglar asosida kontent tahlili amalga oshirildi. Bu jarayonda SI texnologiyalari yordamida yaratilgan yoki boshqarilgan axborot materiallari o'rganildi. Yangiliklar sarlavhalari, maqola matnlari, foydalanuvchiga tavsiya etilgan kontent va avtomatik reklama turlari alohida e'tiborga olindi. Bu orqali SI qanday kontent yaratmoqda, qanday uslubda va kimga yo'naltirilayotgani yuzasidan fikrlar shakllantirildi. Bundan tashqari, tadqiqot doirasida jurnalistlar, raqamli media mutaxassislari, IT sohasidagi ekspertlar bilan yarim tuzilgan intervyular o'tkazildi. Ularning SI texnologiyalari haqidagi qarashlari, amaliy tajribalari va ehtiyot choralariga oid fikrlari yig'ildi. Intervyularni tahlil qilish orqali real tajriba va akademik nazariyalar o'rtasidagi muvofiqlik yoki tafovutlar aniqlashtirildi. Shu bilan birga, oddiy axborot iste'molchilari ishtirokida onlayn so'rovnoma o'tkazilib, ularning SI orqali yaratilgan kontentga bo'lgan ishonchi, ularni tanib olish qobiliyati va bu kabi kontentdan foydalanish odatlari o'rganildi. So'rovnoma savollari oddiy, tushunarli shaklda tuzilib, asosiy e'tibor SI ta'sirida shakllanayotgan axborot muhitiga qaratildi. Tadqiqotda, shuningdek, voqeaviy tahlil usulidan ham foydalanildi. Mashhur xorijiy media loyihalar, xususan BBC, Reuters, The Guardian kabi agentliklar tomonidan SI asosida olib borilgan

loyihalar misolida tahlillar o'tkazildi. Ayniqsa, real vaqtda avtomatik ravishda ishlab chiqarilgan yangiliklar, yolg'on xabarlarni aniqlash texnologiyalari, foydalanuvchilarga moslashtirilgan kontentlar asosiy tahlil ob'ektlariga aylandi. Shu bilan birga, SI yordamida yaratilgan dezinformatsion kontentlar ijtimoiy tarmoqlarda qanday tarqalayotgani va bu kontentlarga foydalanuvchilar qanday munosabat bildirishayotgani misollar orqali yoritildi. Tahlil bosqichida barcha to'plangan ma'lumotlar tizimli tarzda umumlashtirildi va mavzuga mos holatda guruhlashtirildi. Intervyular va so'rovnomalar natijalari sifatli tahlil asosida ko'rib chiqildi, asosiy tendensiyalar va muammoli jihatlar aniqlashtirildi. Tadqiqotning asosiy kuchli jihati shundaki, nazariy bilimlar amaliy kuzatishlar bilan birgalikda tahlil qilindi, bu esa masalani har tomonlama yoritish imkonini berdi. Natijada sun'iy intellektning mediya maydonidagi roli, muammolari va kelajakdagi istiqbollari haqida asosli xulosalar chiqarishga zamin yaratildi.

-Tahlil va natijalar (Analysis and results). Ushbu tadqiqot doirasida olib borilgan kontent tahlili, intervyular va so'rovnomalar asosida sun'iy intellektning mediya sohasiga ta'siri bo'yicha muhim xulosalar chiqarildi. Eng avvalo, sun'iy intellekt texnologiyalarining ommaviy axborot vositalarida tobora keng qo'llanilayotgani kuzatildi. Xususan, yangiliklar avtomatik ravishda yozilishi, matnlarni tahlil qilish, individual auditoriyaga mos kontent tavsiya etish va raqamli reklama tizimlarini boshqarish kabi jarayonlarda sun'iy intellekt faol ishlatilmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, jurnalistlar va media sohasi mutaxassislari sun'iy intellektdan foydalanishni asosan ijobiy baholaydilar. Ular sun'iy intellekt vositasida katta hajmdagi ma'lumotlarni qisqa vaqt ichida tahlil qilish, kontentni shaxsiylashtirish orqali foydalanuvchi ehtiyojlariga mos axborot yetkazish va takroriy ishlarni avtomatlashtirish kabi afzalliklarni alohida ta'kidlashadi. Shu bilan birga, mutaxassislar sun'iy intellektdan mustaqil xulosa

chiqaruvchi tizim sifatida emas, balki inson nazorati ostida ishlovchi vosita sifatida foydalanish zarurligini ta'kidlab o'tishmoqda.

Olib borilgan onlayn so'rovnoma natijalari shuni ko'rsatadiki, oddiy axborot iste'molchilari orasida sun'iy intellekt orqali yaratilgan axborotga bo'lgan ishonch darajasi turlicha. Ba'zi respondentlar bunday texnologiyalarni zamonaviy va qulay deb hisoblasalar, boshqa guruh vakillari sun'iy intellekt asosidagi kontentning ishonchliligi, xolisligi va haqiqatga mos kelishi borasida shubha bildirganlar. Ayniqsa, yolg'on xabarlar, soxta videolar (ya'ni "deepfake") va noto'g'ri kontekstdagi ma'lumotlarning sun'iy intellekt orqali keng tarqalayotgani axborot sifati va xavfsizligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Ijtimoiy tarmoqlarda foydalanuvchilarga ko'rsatiladigan axborotlar ularning avvalgi faoliyati, qiziqishlari va qarashlariga asoslangan algoritmlar yordamida tanlanadi. Bu esa, "axborot kapsulasi" yoki "filtr pufagi" deb ataladigan holatni yuzaga keltiradi. Natijada, foydalanuvchilar biryozlama axborotga duch keladi va turlicha fikrlarni eshitish imkoniyatidan mahrum bo'lishadi. Bu holat esa jamiyatdagi ijtimoiy tafovutlarni chuqurlashtiradi va muqobil fikrlarning tarqalishiga to'sqinlik qiladi.

Shuningdek, intervyu jarayonlarida sun'iy intellekt tizimlarining qanday ishlashi bo'yicha shaffoflik yetarli emasligi va algoritmlar ustidan inson nazorati sustligi muammo sifatida qayd etildi. Ayrim hollarda, algoritmik qarorlar tijoriy yoki siyosiy manfaatlarga xizmat qilayotganiga oid xavotirlar bildirilgan. Ayniqsa, reklama orqali axborotni noto'g'ri yo'naltirish yoki manipulyatsiya qilish ehtimoli mavjudligi haqida ogohlantirildi.

Umumiy tahlil natijalariga ko'ra, sun'iy intellekt texnologiyalari mediya sohasida katta imkoniyatlar ochib bermoqda, biroq bu imkoniyatlardan foydalanishda ehtiyotkorlik, axloqiy mezonlar va insoniy nazorat zarurligi alohida ahamiyat kasb etadi. Bu esa kelajakda sun'iy intellekt va mediya o'rtasidagi

munosabatlarni yanada barqaror va mas'uliyatli yo'nalishda rivojlantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

- Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Tadqiqot davomida olib borilgan nazariy tahlil, amaliy kuzatuvlar, intervyular va so'rovnomalar asosida sun'iy intellektning zamonaviy mediya sohasiga ta'siri chuqur o'rganildi. Aniqlanishicha, sun'iy intellekt texnologiyalari jurnalistika va ommaviy axborot vositalarining deyarli barcha bosqichlariga kirib kelgan. Maqolalar yozish, sarlavhalar yaratish, yangiliklar filtrlash, foydalanuvchilarga mos kontent tavsiya etish, hatto vizual materiallar yaratishgacha bo'lgan jarayonlarda sun'iy intellektdan foydalanilmoqda. Bu, albatta, mediya mahsuldorligini oshiradi, lekin shu bilan birga bir qator muammolarni ham yuzaga keltiradi.

Sun'iy intellekt yordamida avtomatlashtirilgan axborot oqimi inson nazoratisiz amalga oshirilganda, yolg'on xabarlar, noto'g'ri kontekstda berilgan ma'lumotlar va manipulyatsiya ehtimoli ortadi. Ayniqsa, "deepfake" texnologiyalarining rivojlanishi orqali real bo'lmagan, biroq ishonarli ko'rinishga ega kontent yaratish mumkin bo'lib qoldi. Bu esa jamiyatda axborotga bo'lgan ishonch darajasining pasayishiga olib kelmoqda. Foydalanuvchilar ko'pincha sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan kontentni inson tomonidan tayyorlangan axborotdan farqlay olmayapti. Shuningdek, algoritmik filtrlash jarayoni sababli foydalanuvchilar faqat o'z qiziqishlariga mos axborot bilan cheklanishmoqda, bu esa "axborot kapsulasi" holatini vujudga keltirib, ijtimoiy qutblanishni kuchaytirishi mumkin.

O'tkazilgan intervyular asosida shunday xulosa qilish mumkinki, jurnalistlar sun'iy intellektdan yordam vositasi sifatida foydalanishga tayyor, biroq u inson omilining o'rnini to'liq bosa olmaydi. Media mutaxassislari axloqiy tamoyillar, aniqlik va xolislikka asoslangan yondashuvlar bo'yicha sun'iy intellekt tizimlarini takomillashtirish zarurligini ta'kidlashadi. Shuningdek, algoritmlarning qanday

ishlashi borasida shaffoflik va tushunarlilik yetarli emasligi ham muhim muammo sifatida qayd etilgan.

Shu asosda quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. **Sun'iy intellekt vositalarini tartibga soluvchi me'yoriy hujjatlar** ishlab chiqilishi lozim. Ular axborot ishlab chiqarishda etik me'yorlarga rioya etilishini ta'minlashi zarur.

2. **Jurnalistlar va media xodimlari uchun sun'iy intellektga oid malaka oshirish kurslari** tashkil etilishi kerak. Bu orqali ular texnologiyani to'g'ri va mas'uliyat bilan qo'llashni o'rganadilar.

3. **Axborot iste'molchilari uchun media savodxonligini oshirish** bo'yicha keng ko'lamli dasturlar amalga oshirilishi lozim. Bu foydalanuvchilarga sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan kontentni aniqlash, tanqidiy fikrlash va xolis baholash ko'nikmalarini beradi.

4. **Algoritmik shaffoflikni ta'minlash** zarur. Foydalanuvchilar algoritmlar qanday ishlayotgani, nima asosida axborot tavsiya etilayotganini bilish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak.

5. **Yolg'on axborot va "deepfake" kontentlarni aniqlashga qaratilgan sun'iy intellekt asosidagi vositalarni** ishlab chiqish va ularni keng joriy etish zarur.

6. **Mediada inson va sun'iy intellekt o'rtasidagi muvozanatli hamkorlik modeli** yaratilishi kerak. Avtomatlashtirish inson rolini cheklamasligi, balki uni to'ldirishi lozim.

7. **Sun'iy intellektga oid ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash** orqali texnologik taraqqiyot bilan bir qatorda ijtimoiy va axloqiy masalalar ham chuqur yoritilishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt texnologiyalari mediya sohasida katta imkoniyatlar yaratmoqda. Biroq bu imkoniyatlardan to'g'ri foydalanilmasa, ular jamiyat uchun xavfli oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shu sababli, sun'iy intellekt

va mediya o'rtasidagi munosabatlarni inson manfaatlariga xizmat qiladigan, adolatli va axloqiy me'yorlarga mos yo'nalishda shakllantirish zarurdir.

ADABIYOTLAR (References) ADABIYOTLAR (References)

1. Rustamovich, A. I., & Abdimuminovich, A. B. (2024). MODERN INFORMATION OF TECHNOLOGIES TECHNICAL AND SOFTWARE TOOLS. *Web of Discoveries: Journal of Analysis and Inventions*, 2(6), 26-30.
2. Rustamovich, A. I. (2022). FRANSIYA VA AVSTRALIYA DAVLATLARIDA INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANINING RIVOJLANISHI, O'QITISHDA QO'LLANILADIGAN METODLAR. *World scientific research journal*, 8(1), 123-126.
3. Abdurazzoqov, I. R. (2023). Xorijiy davlatlar tajribasi asosida informatika ta'limi samaradorligini oshirishga qaratilgan texnologiyalar. *Scholar*, 1(28), 323-328.
4. Rustamovich, A. I. (2024). INFORMATIKA FANIDAN INNOVATSION O'QITISH USULLARI. *World scientific research journal*, 25(1), 86-90.
5. Shuxratovich, E. U., & Rustamovich, A. I. (2024). INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANIDA "BULUTLI TEXNOLOGIYALAR" ORQALI O'QITISH (XORIJIY DAVLATLAR MISOLIDA). *World scientific research journal*, 25(1), 79-85.
6. ABDURAZZOQOV, I. (2024). vUMUMTA'LIM MAKTABLARIDA INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANINI O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH. *Acta NUUz*, 1(1.3. 1), 61-65.

7. Rustamovich, A. I. (2022). RIVOJLANGAN XORIJIY MAMLAKATLARDA INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYASI FANINING O ‘RNI. *PEDAGOGS Jurnal*i, 20(1), 58-61.
8. Rustamovich, A. I. (2025). BREEDING PUREBRED AND CROSSBRED STEERS FOR MEAT USING VARIOUS TECHNOLOGICAL METHODS. *Web of Agriculture: Journal of Agriculture and Biological Sciences*, 3(2), 25-31.
9. Rustamovich, A. I. (2022). FRANSIYA VA AVSTRALIYA DAVLATLARIDA INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANINING RIVOJLANISHI, O’QITISHDA QO’LLANILADIGAN METODLAR. *World scientific research journal*, 8(1), 123-126.
10. KARIMOVA, M., & NURALIYEVA, F. (2024). KOMPYUTERNING DASTURIY TA’MINOTI. DASTURIY TA’MINOTNING TURKUMLANISHI. *News of the NUUz*, 1(1.7), 1.
11. Nuraliyeva, F. A. qizi, & Karimova, MX qizi.(2024). SUN’IY INTELLEKTNING KOMPYUTER GRAFIKASIGA BOG ‘LANISH BOSQICHLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 3(1), 65-68.
12. NURALIYEVA, R. M. F. (2024). ZAMONAVIY DUNYODA JAMIYATNI AXBOROTLASHTIRISH. «ACTA NUUz», 1(1.6), 102-104.
13. Abdurazzakov Ilhom Rustamovich, & Feruza Abdusalim qizi Nuraliyeva. (2024). THE ROLE OF COMPUTER AND INFORMATION TECHNOLOGY SCIENCE IN DEVELOPED FOREIGN COUNTRIES. *Web of Discoveries: Journal of Analysis and Inventions*, 2(6), 43–46.